

duen. Nu voerde de geachte afgevaardigde ons terug naar den tijd toen werkelijk eene machtige partij in den lande die meeningen koesterde; en zei er van: »Als wij vijf en twintig jaren terugblikken, dan zien wij, dat de algemeene opvatting deze was, dat de Staat niets anders is dan eene groote politiemacht, die slechts te zorgen had voor de veiligheid van de personen en goederen der tijdelijk onder zijne hoede te zamen levende ingezetenen, en dat ieder van dezen een deel van zijne vrijheid en van zijne bezittingen moest opofferen, om zich daarvoor die bescherming van den Staat te koopen,» en hij vonnisde die zienswijs in dier voege: »Maar die redeneering gaat niet meer op.»

Is dit iets anders dan de bestrijding van het contrat social en van dat individueel beginsel, door Renan zoo geestig gestigmatiseerd en gecastigeerd, toen hij schreef: »Le code de la révolution ne semble avoir été fait, que pour celui qui naîtrait enfant trouvé et qui mourrait célibataire,» dat is, voor hem die zonder banden des bloeds in de wereld kwam en haar verliet zonder betrekkingen na te laten?

Maar er is meer. Steeds heeft de heer Groen van Prinsterer van deze banken met kracht het *historisch* beginsel gehandhaafd; en nu vind ik weder in de rede van den geachten afgevaardigde uit Haarlem, dat ook door hem de continuïteit der geslachten in het nationale leven met ernst wordt bepleit. Ik zal de uitvoerige woorden niet volgen; ieder die ze hoorde weet dat de geachte afgevaardigde uitvoerig aandrang op de erkenning van het *solidair* verband der natie in haar geslachte. Toch is daarmede het pleit nog niet beslist. De Fransche revolutie toch kende eene *dubbele* phase, die van 1789 en die van 1793; die van 1789 de sterk geprononceerde overdrijving van het individueele standpunt, en 1793, de sterke en even gevaarlijke prononceering van het despotisch gezag, het Staatsabsolutisme.

Janet erkent in zijn pas geschreven *Philosophie de la Révolution*, die keerzijde der revolutie met zoovele woorden: »La révolution,» zegt hij, »a voulu atteindre le droit et n'a su employer que la force, de sorte qu'en même temps qu'elle cherchait à établir la justice, elle la violait.»

Welnu, bleek metterdaad dat het Haarlemsche program strekte om hier die tweede phase der Fransche revolutie, dat Staatsabsolutisme in te leiden, dan ware de principiële tegenstelling uitgemaakt, maar ook dan vrees ik niets, want dan sta ik met den heer Messchert van Vollenhoven in de vaste en onwrikbare overtuiging, dat niets in ons goede Nederland met zijn alouden zin voor burgervrijheid, die altijd de hartader onzer politiek is geweest, zoo onmogelijk zou kunnen slagen als een dergelijk streven.

Intusschen ik beslis nog niet. Op het speciale stuk van het *onderwijs* vind ik veeleer in de rede van den geachten afgevaardigde uit Haarlem veel, dat mijne sympathie heeft. Hij wil *Grondwets-herziening*, ik ook. Hij erkent, »dat de Staat niet voor alles zelf kan zorgen,» en zegt dat het dan geschieden moet door particuliere